

คุณค่าและความสำคัญ ของศิลปกรรมท้องถิ่น

หน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่นจังหวัดนครศรีธรรมราช
ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
โทร. (๐๗๕) ๓๙๖๐๘๙

วิมล คำศรี

ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช
สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จมาเปิดเมื่อ ๕ ตุลาคม ๒๕๓๑

๑. ขอบข่ายความหมาย

๑.๑ ศิลปกรรมท้องถิ่น ความหมายโดยทั่วไป หมายถึง มรดกทางศิลปวัฒนธรรมในท้องถิ่นที่เป็นรูปธรรมสามารถจับต้องหรือมองเห็นด้วยประสาทสัมผัสภายนอก อันได้แก่ โบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุ จิตรกรรม ทัศนกรรมต่างๆ ฯลฯ รวมเรียกว่า "วัฒนธรรมทางวัตถุ"

๑.๒ ศิลปกรรมท้องถิ่น ในความหมายของสำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม หมายถึง มรดกทางวัฒนธรรมหรือแหล่งศิลปกรรม ที่มีลักษณะทางกายภาพ ซึ่งสิ่งแวดล้อมมีผลกระทบอย่างเห็นได้ชัด แหล่งศิลปกรรมเหล่านั้น นับเป็นทรัพยากรทาง

วัฒนธรรมที่มีลักษณะเสื่อมสภาพได้ และไม่สามารถทดแทนได้อีก จึงควรเป็นหน้าที่ของคนไทยทุกคนที่จะต้องให้ความร่วมมือร่วมใจช่วยเหลือ รับผิดชอบและดูแลสิ่งแวดล้อมศิลปกรรมให้ดี และเหมาะสมกับคุณค่าความสำคัญของแหล่งศิลปกรรมนั้น"

๑ วิมล คำศรี "มรดกทางศิลปวัฒนธรรมเมืองนครศรีธรรมราช" ในเดือนสิบ ๓๔ หน้า ๒๓.

๒ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม คู่มือปฏิบัติการของหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น หน้า ๓.

๒. คุณค่าและความสำคัญ

มรดกทางศิลปวัฒนธรรม เป็นสมบัติอันล้ำค่าที่ทำให้มนุษยชาติมีความภาคภูมิใจในเกียรติและศักดิ์ศรี มีบทบาทสำคัญให้สังคมมีระเบียบแบบแผนมีความสงบสุข มีความเจริญก้าวหน้าทั้งทางวัตถุและจิตใจ เป็นปัจจัยที่จะช่วยให้ประเทศชาติมีความมั่นคง เจริญรุ่งเรืองถาวรยืนนาน

มรดกทางศิลปวัฒนธรรมจึงมีคุณค่าและความสำคัญโดยภาพรวม ดังนี้

๒.๑ ช่วยเหนี่ยวยังรักษาในสังคมให้มีความคิดเห็นเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

๒.๒ ช่วยให้ประเทศชาติกลุ่มชนมีความเจริญรุ่งเรืองถาวร โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้ากลุ่มชนนั้น ชาตินั้นมีรูปแบบของการดำเนินชีวิตที่ดี มีทัศนคติที่ดีในการดำเนินชีวิตที่เหมาะสม ยึดมั่นในหลักแห่งการประหยัด ขยัน อดทน มีระเบียบวินัยที่ดี ฯลฯ สังคม ชุมชน และชาตินั้นก็จะเจริญรุ่งเรือง

๒.๓ เป็นเครื่องกำหนดพฤติกรรมของคนในสังคม ช่วยให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งชาติหรือสังคมที่มีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกภาพเดียวกัน

๒.๔ เป็นเครื่องแสดงเอกลักษณ์ของชาติและกลุ่มชนในสังคม ชาติและกลุ่มชนที่มีมรดกทางศิลปวัฒนธรรมสูงย่อมได้รับการยกย่อง และเป็นหลักประกันความมั่นคงของชาติ

๒.๕ เป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึง คุณลักษณะ ทัศนภาพและคุณภาพของกลุ่มชน

๒.๖ เป็นแสดงวิถีชีวิตของกลุ่มชนในแต่ละสังคม

๒.๗ เป็นสื่อสำคัญที่ช่วยในการศึกษาค้นคว้าวิจัยและการพัฒนาชุมชนและสังคมโดยส่วนรวม^๑

กล่าวเฉพาะโบราณสถาน โบราณวัตถุ และศิลปวัตถุมีความสำคัญและมีประโยชน์ดังนี้

๑) เป็นเกียรติของชาติที่เป็นเจ้าของ

๒) เป็นมรดกของชาติ ต้องช่วยกันสงวนรักษาไว้

๓) เป็นหลักฐานบอกให้ทราบถึงความเป็นอยู่คนโบราณ เป็นสื่อให้คนปัจจุบันรู้จักคนโบราณ

๔) เป็นหลักฐานช่วยสนับสนุนความจริงในประวัติศาสตร์ให้เด่นชัด

๕) เป็นแบบอย่างของสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม และวัฒนธรรมของชาติ

๖) เป็นประโยชน์ในการวิจัยศึกษาค้นคว้าทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี

๗) ทำให้มีชื่อเสียงแก่ท้องถิ่นนั้น และประเทศชาติเป็นที่สนใจ และเป็นสื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวทั่วโลก

๓. สภาพทั่วไปของมรดกทางศิลปวัฒนธรรม

สภาพทั่วไปของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมที่ปรากฏให้เห็นอยู่ในปัจจุบันมีลักษณะที่น่าสังเกตอยู่ ๓ ลักษณะ คือ

๓.๑ ยังคงสภาพที่สมบูรณ์ และมีประโยชน์ และมีประโยชน์ใช้สอยตามวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์ มรดกทางศิลปวัฒนธรรมประเภทนั้นๆ เช่น วัด วาอาราม ยังคงสภาพเดิมอยู่มีกิจกรรมและบริวารอยู่อาศัยปฏิบัติสมณกิจอยู่เป็นปกติ ประเพณีดั้งเดิมที่ยังปฏิบัติสืบทอดกันต่อมาโดยไม่เปลี่ยนแปลง เป็นต้น

๓.๒ หมดประโยชน์ใช้สอยโดยตรงแล้ว แต่ยังคงสภาพบางส่วนเป็นร่องรอยให้เห็นโครงสร้าง หรือองค์ประกอบของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมและยุคสมัยไว้เป็นประโยชน์ในแง่ของ "สื่อมรดกทางศิลปวัฒนธรรม" ที่ให้คุณค่าทางการศึกษา เศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง ฯลฯ ไม่ได้เป็นประโยชน์ใช้สอยตามวัตถุประสงค์ของการสร้างสรรค์งานดั้งเดิม เช่น วัดร้าง แผ่นอิฐโบราณ ชิ้นส่วนของพระพุทธรูป ศิลปหัตถกรรม ฯลฯ

การเสื่อมสภาพของมรดกทางศิลปวัฒนธรรมบางประเภทจนกระทั่งหมดประโยชน์ใช้สอยโดยตรง มีสาเหตุต่างๆ กันดังนี้คือ เพราะสภาพภูมิอากาศ วัชพืช แมลงสัตว์ ปฏิกริยาทางเคมี ภัยธรรมชาติ และมนุษย์ เป็นต้น

๓.๓ อยู่ในสภาพที่ขัดแย้งทางความคิด เรื่องการปรับปรุงให้เข้ากับสภาพปัจจุบันให้ได้ โดยรักษาเอกลักษณ์ส่วนรวมของดั้งเดิมไว้ เช่น การแสดงของมหรสพพื้นบ้านบางประเภท จะรักษาเอกลักษณ์ดั้งเดิมหรือเปลี่ยนไปตามสภาพสังคมปัจจุบัน จะหรืออาคารแบบโบราณทิ้งไป แล้วสร้างแบบใหม่ขึ้นมาแทนที่ ฯลฯ

^๑ ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครศรีธรรมราช วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราช พิทักษ์วัฒนธรรมไทย หน้า ๒๘.

^๒ สำนักงานนโยบายและแผนสิ่งแวดล้อม คู่มือปฏิบัติของหน่วยอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมศิลปกรรมท้องถิ่น หน้า ๓๑

คณะกรรมการยี่วิทยาลัยครูนครศรีธรรมราชถวายคำอธิบาย

สภาพมรดกทางศิลปวัฒนธรรมทั้ง ๓ ลักษณะนี้ มีความจำเป็นต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่จากผู้เกี่ยวข้องอย่างถูกวิธี ถูกหลักวิชา และถูกกาลเทศะ จึงจะสามารถอนุรักษ์พัฒนา ส่งเสริม และเผยแพร่มรดกทางศิลปวัฒนธรรมได้อย่างน่าชื่นชม และยังมีประโยชน์อันไพศาลให้เกิดแก่ชุมชนและสังคมโดยรวม

๔. การดำเนินการอนุรักษ์ ส่งเสริม เผยแพร่ มรดกทางศิลปวัฒนธรรม กอบและ ทิศทาง การอนุรักษ์ พัฒนา ส่งเสริม เผยแพร่วัฒนธรรมไทย

การปฏิบัติการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมไทย ตามกรอบและทิศทางที่กำหนดไว้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์และสภาพแวดล้อมแต่ละท้องถิ่น เป็นขั้นตอนสำคัญยิ่งของการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะใช้หลักวิชา ปัจจัยทางการบริหารงานและกระบวนการบริหารงานมาเป็นปัจจัยเกื้อกูลการปฏิบัติงานให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย

จากประสบการณ์ การปฏิบัติงานวัฒนธรรม พบว่า "คน" เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดที่จะช่วยเกื้อกูลให้ภารกิจทางวัฒนธรรมบรรลุเป้าหมาย ในที่นี้ขอนำเสนอทรัพยากรบุคคลทางวัฒนธรรม โดยจำแนกออกเป็น ๒ กลุ่ม ดังนี้ คือ

๔.๑ ผู้ปฏิบัติการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมไทย ควรเป็นบุคคลที่มีคุณสมบัติ ดังนี้

๔.๑.๑ มีความรู้ความเข้าใจในธรรมชาติและวิธีการศึกษา ค้นคว้า วิธีการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมเป็นอย่างดี

๔.๑.๒ มีความรัก ความศรัทธา ที่จะศึกษาอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมท้องถิ่นอันเป็นมรดกที่สำคัญยิ่งของชาติอย่างจริงจัง และจริงใจ และต่อเนื่อง

๔.๑.๓ มีคุณธรรม จริยธรรมในการปฏิบัติงานร่วมกับชุมชน มองเห็นและยกย่องคุณค่าความเป็นมนุษย์ของบุคคลเท่าเทียมกัน ไม่ว่าบุคคลเหล่านั้นจะมีฐานะ การศึกษา คุณวุฒิ ชาติวุฒิ และวัยวุฒิ ต่างกันหรือไม่

๔.๑.๔ มีความรู้ในหลักวิชาการต่างๆ อันเอื้ออำนวยต่อการเก็บรวบรวมข้อมูลการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม

๔.๑.๕ มีความรู้อย่างกว้างขวางเกี่ยวกับแหล่งวิชาการทางวัฒนธรรม

๔.๑.๖ มีความสามารถและมีทักษะในการใช้สื่อทัศนอุปกรณ์ เพื่อการเก็บรวบรวมอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม

๔.๑.๗ มีความรู้ ความเข้าใจ ภาษาชนบประเพณี มีมนุษยสัมพันธ์อันดีกับบุคลากรฝ่าย

นายสัมพันธ์ ทองสมัคร รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ ถ่ายภาพขณะ

ต่างๆ ทั้งภาครัฐ และเอกชน ในชุมชน และท้องถิ่น สนใจชีวิตและความเป็นอยู่จริงๆ ของชุมชนในท้องถิ่นนั้น

๔.๑.๘ มีวิจารณ์ญาณ มีทักษะ และเทคนิคที่ดีในการเตรียมงาน การวางแผนในการเก็บรวบรวมข้อมูล การอนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรม

๔.๑.๙ มีทัศนคติที่ดี มีความเป็นกลาง ใจกว้างและปราศจากอคติใดๆ ในการเก็บรวบรวมข้อมูล การอนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรม เช่น ไม่เป็นผู้ที่มีความเป็นชาตินิยม ท้องถิ่นนิยม อย่างรุนแรง จนถึงกับต้องบิดเบือนข้อเท็จจริงทางวัฒนธรรม

คุณสมบัติของผู้ปฏิบัติการอนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรมที่กล่าวมานี้ เป็นคุณสมบัติที่บ่งชี้ให้เห็นว่า ผู้ปฏิบัติงานวัฒนธรรมจะต้องมีคุณสมบัติส่วนตัวดี คือมีคุณธรรม จริยธรรม มีลักษณะเป็นวิชาการ นักบริหาร นักบริการ และนักปฏิบัติการ คุณสมบัติเหล่านี้จะเป็นมีคฤเทศก์ที่สำคัญ ซึ่งจะนำไปสู่ความสำเร็จในการอนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรม ทั้งในส่วนท้องถิ่นและประเทศชาติโดยส่วนรวม

๔.๒ ผู้สนับสนุนการปฏิบัติการอนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรมไทย

บุคคลที่มีบทบาทสำคัญที่จะช่วยให้การอนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรมสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายมีอยู่

หลายกลุ่มที่สำคัญ คือ ผู้บริการองค์การที่เป็นผู้บังคับบัญชาของผู้ปฏิบัติการวิทยากร ผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมสาขาต่างๆ มูลนิธิ สมาคม ชมรม และสโมสร ฯลฯ บุคคลเหล่านี้ควรจะได้มีบทบาทดังนี้

๔.๒.๑ ผู้บริหารองค์การ

โดยหลักวิชาการ ผู้บริหารองค์การเป็นบุคคลสำคัญที่สุดที่จะเกื้อกูลให้ภารกิจขององค์การสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย จากประสบการณ์พบว่า ผู้บริหารที่จะเกื้อกูลให้งานวัฒนธรรมสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายจะมีคุณสมบัติและบทบาทสำคัญดังนี้

๑) มีความตระหนักในคุณค่าของวัฒนธรรมและความสำคัญของการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม ถือว่างานวัฒนธรรมเป็นภารกิจหลักอย่างหนึ่งขององค์การ

๒) สนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมทางวัฒนธรรมอย่างจริงจังและต่อเนื่อง

๓) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ทางวัฒนธรรม

๔) มีมนุษยสัมพันธ์กับบุคคล และองค์การทั้งภายในและภายนอกองค์การของตนเป็นอย่างดี

๕) มีความสามารถในการรักษา

รูปแบบเรือนต้นกำเนิดวัฒนธรรมที่อยู่อาศัยของคนไทย

มาตรฐานของวัฒนธรรมทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ

๖) มีความสามารถในการประสานกิจกรรมทางวัฒนธรรมทั้งภายในและภายนอกองค์การ

๗) มีความสามารถในการจัดองค์การ จัดรูปแบบงานทางวัฒนธรรมจัดระบบวิธีการปฏิบัติงาน กำหนดภาระหน้าที่ ความรับผิดชอบของสมาชิก อย่างมีประสิทธิภาพ

๘) มีความสามารถในการนิเทศและมียุทธวิธีในการช่วยให้สมาชิกในองค์การมีขวัญ และปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๙) มีคุณธรรม มีความจริงใจ มีความรับผิดชอบต่อเป็นที่พึงและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกทั้งในและนอกองค์การ

เพื่อพิจารณาให้การรวมแล้ว พอจะสรุปได้ว่า ผู้บริหารงานวัฒนธรรม ควรจะเป็นบุคคลที่ตระหนักในความสำคัญของงานวัฒนธรรม มีอุปนิสัยส่วนตัว มีความรอบรู้งานวัฒนธรรม รอบรู้ปฏิบัติกฎ รอบรู้อ่านตามเหตุผลความเป็นจริง และมีคุณธรรมอันพึงประสงค์

๔.๒.๒ วิทยากรและผู้ประกอบการทางวัฒนธรรม

ความสำเร็จของการอนุรักษ์ และพัฒนาวัฒนธรรมส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับวิทยากร และผู้

ประกอบการทางวัฒนธรรมสาขาต่างๆ

วิทยากรและผู้ประกอบการทางวัฒนธรรมที่เกื้อกูลภารกิจการอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมให้สัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายมีลักษณะที่นำสังเกตดังนี้

๑) เป็นวิทยากร และผู้ประกอบการ ที่มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับเรื่องนั้นๆ

๒) เป็นวิทยากรและผู้ประกอบการที่เป็นผู้อำนวยการเป็นที่รู้จัก และเป็นที่ยอมรับของบุคคลในวงจำกัดเดียวกันว่าเป็นแบบอย่างหรือเป็นตัวแทนของกลุ่มนั้นๆ ได้

๓) เป็นวิทยากรและผู้ประกอบการที่ไม่หวงวิชา พร้อมทั้งจะถ่ายทอดให้แก่ผู้สนใจเป็นวิทยาทาน

๔) เป็นวิทยากรและผู้ประกอบการเรียนที่มีความคิดสร้างสรรค์ไม่ยึดมั่นถือมั่นในหลักวิชาที่เคยปฏิบัติสืบต่อกันมาจนปฏิเสธแนวคิดเชิงพัฒนาโดยสิ้นเชิง

๕) เป็นวิทยากรและผู้ประกอบการที่มีอุดมการณ์ทางวัฒนธรรม เป็นพื้นฐานอยู่แล้ว และได้รับการชี้แนะที่ถูกต้องและเหมาะสม ฯลฯ

กล่าวโดยสรุป วิทยากรและผู้ประกอบการ

ที่เป็นทรัพยากรกลุ่มเป้าหมาย เพื่อการอนุรักษ์และ
พัฒนาวัฒนธรรม ควรจะเป็นบุคลากรและผู้ประกอบ
การที่เป็น ต้นแบบ มีฝีมือหรือผลงานเป็นที่ยอมรับ มี
อุดมการณ์ และมีความพร้อมที่จะให้มีการอนุรักษ์และ
พัฒนาได้

๔.๒.๓ มุลุนิธิ สมาคม ชมรม และสโมสร

นอกเหนือจากสถาบัน และองค์การ
ของรัฐแล้วมุลุนิธิ สมาคม ชมรม สโมสรและกลุ่มสนใจ
ต่างๆ ก็มีส่วนร่วมสำคัญยิ่ง ในการอนุรักษ์และพัฒนา
วัฒนธรรม กลุ่มคนเหล่านี้เป็นพลังมวลชน ซึ่งมี
ความพร้อมทางด้านกำลังสติปัญญา กำลังกาย และ
กำลังทรัพย์ หากได้มีการประสานงาน ประสานแผน
ประสานใจ อย่างชัดเจนแล้ว และได้กลุ่มพลังสนับสนุน
ภารกิจทางวัฒนธรรมที่มั่นคงอีกทางหนึ่ง

๕. ความสำเร็จและความล้มเหลวของการ อนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรม

ความสำเร็จและความล้มเหลวของการอนุรักษ์
และพัฒนาวัฒนธรรมองค์การใดๆ ย่อมขึ้นอยู่กับองค์
ประกอบต่างๆ ดังกล่าวแล้วทั้งสองประการสำคัญ คือ
ผู้ปฏิบัติการและผู้สนับสนุน ต่างประกอบภารกิจ
ตามกรอบและทิศทางของการอนุรักษ์และพัฒนา
วัฒนธรรมอย่างเต็มกำลังความสามารถ ตามบทบาท
และภาระหน้าที่ด้วยอุดมการณ์และศรัทธาที่มั่นคงถาวร
ย่อมเป็นหลักประกันได้ว่า การอนุรักษ์และพัฒนา
วัฒนธรรมขององค์การนั้น ย่อมประสบความสำเร็จ
นำภาคภูมิใจแน่นอน ในทางกลับกันหากผู้ปฏิบัติการ
และผู้สนับสนุน ต่างประกอบภารกิจทางวัฒนธรรมแบบ
"จับๆ ลูบๆ คลำๆ" เพียงผ่านไปเพื่อให้ได้ชื่อว่าได้ทำ
งานทางวัฒนธรรมตามที่ "เขาพูดๆ กัน" แล้ว หรือ
ตัดสินในบทบาทและภาระหน้าที่ว่าเป็น "เรื่องของข้า
ใครอย่าแตะ" หรือ "เรื่องของมันฉันไม่เกี่ยว" เสียแล้ว
การอนุรักษ์และพัฒนาวัฒนธรรมขององค์การนั้นย่อม
ประสบกับความล้มเหลวอย่างไม่ต้องสงสัย